บทบาทของผู้สูงอายุในการมีส่วนร่วมนโยบายท้องถิ่นด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ ตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา

Role of the Elderly in Local Policy Participation in Quality-of-Life Development: A Case Study of Samet Tai Subdistrict Administration Organization, Samet Tai Subdistrict, Bang Khla District, Chachoengsao Province

อรรถพจน์ บัวงาม[1*] สิทธิโชค ลางคุลานนท์[2] นลินา ไชยะ[3]
Atthaphot Buangam[1*] Sithichok Langkulanon[2] Nalina Chaiya[3]

Received: March 17,2024
Revised: June 14, 2024
Accepted: June 15, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1)เพื่อศึกษาบทบาทของผู้สูงอายุในการมีส่วนร่วมนโยบายท้องถิ่นด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตในองค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ ตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา 2) เพื่อศึกษา ปัญหา อุปสรรคของผู้สูงอายุในการมีส่วนร่วมนโยบายท้องถิ่นด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตในองค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ ตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทราโดยใช้การศึกษาเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 12 คน จากบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ ผู้นำชุมชนและผู้สูงอายุ (Key Informant) พบว่า

1. ผู้สูงอายุมีบทบาทในการมีส่วนร่วมนโยบายท้องถิ่นด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต พบว่า ผู้สูงอายุจะเข้ามามีส่วนร่วมกับด้านที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิต คือ 1) โรงเรียนผู้สูงอายุ “แก่นสม็ดใต้” 2) โครงการฝึกอบรมและศึกษาดูงานอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ (อผส.) 3) โครงการพัฒนาศักยภาพผู้สูงวัยตำบลเสม็ดใต้ 4)ชมรมผู้สูงอายุ 5) โครงการฝึกอบรมนวดและแช่เท้าด้วยสมุนไพร ประจำปีงบประมาณ 2565 6) โครงการแก่นเสม็ดใต้อารมณ์ดี ชีวีมีสุข ปี 2566 7) กองทุนรวมน้ำใจเสม็ดใต้ไม่ทิ้งกันโดยมีผู้สูงอายุเป็นคณะกรรมการขับเคลื่อนในการดำเนินงาน

2. ผู้สูงอายุมีปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมนโยบายท้องถิ่นด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต พบว่า 1) เกี่ยวข้องกับปัจจัยของประชากรแฝง คือ ผู้สูงอายุมิได้อยู่ในพื้นที่ในการให้รับบริการ แต่ยังคงมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ 2) ความพร้อมทางด้านฐานะของผู้สูงอายุที่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้การมีความพร้อมทางด้านทรัพย์สินไม่ต้องพึ่งพิงหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือ 3) ภาวะทางใจที่มีความผูกพันกับถิ่นที่อยู่อาศัย 4) ความพร้อมของสถานที่ในการให้บริการ ที่ยังอาจมีข้อจำกัดของความเพียงพอในการรับบริการของผู้สูงอายุ หรือการจัดทำกิจกรรมที่ต้อง

*1 อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์
โทร. 0639387532 E-mail : ap1_mpa@hotmail.com
2 อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์
โทร. 0957156887 E-mail : sittichok_ck@hotmail.com
3 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยชราชภัฏราชนครินทร์
โทร. 0808968147 E-mail : nalina2555@gmail.com

อาศัยระยะเวลาต่อเนื่อง ความพร้อมในเชิงสถานที่ 5) การเดินทางที่ผู้สูงอายุบางรายต้องมีลูกหลานมาส่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการกิจกรรมต่างๆ

คำสำคัญ : ผู้สูงอายุ, การมีส่วนร่วม, นโยบายท้องถิ่น

Abstract

This research aims to: 1) study the role of the elderly in participating in local policies on improving the quality of life in the Samet Tai Subdistrict Administrative Organization, Samet Tai Subdistrict, Bang Kla District, Chachoengsao Province, and 2) examine the problems and obstacles faced by the elderly in participating in local policies on improving the quality of life in the Samet Tai Subdistrict Administrative Organization, Samet Tai Subdistrict, Bang Kla District, Chachoengsao Province. The research utilized documentary research and in-depth interviews with 12 key informants, including personnel from the Samet Tai Subdistrict Administrative Organization, community leaders, and the elderly. It was found that:

1.The elderly play a role in participating in local policies on improving the quality of life. It was found that the elderly are involved in activities related to promoting the quality of life, including 1) the “Kaen Samet Tai” school for the elderly, 2) a training and study visit project for elderly care volunteers (VDO), 3) a project to develop the potential of the elderly in Samet Tai Subdistrict, 4) the Elderly Club, 5) a training project for massage and foot baths with herbs (Fiscal Year 2022), 6) the Kaen Samet Tai project, good mood, happy life (2023), and 7) the Samet Tai Kindness Mutual Fund, with the elderly serving as the steering committee.

2. The elderly face problems and obstacles in participating in local policies on improving the quality of life. These include: 1) factors related to the hidden population, where the elderly are not in the area receiving services but are still registered in the house registration in the Samet Tai Subdistrict Administrative Organization area, 2) the readiness in terms of the status of the elderly who can help themselves, with sufficient assets and not relying on aid agencies, 3) the mental state of being emotionally tied to their place of residence, 4) the readiness of service-providing locations, which may have limitations in service sufficiency or in organizing continuous activities, and 5) travel issues, where some elderly individuals need their children or grandchildren to drop them off, affecting their participation in various project activities.

Keywords: The Elderly, Participation, Local Policy

บทนำ

สถานการณ์เพิ่มของผู้สูงอายุถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดทำนโยบายสาธารณะของภาครัฐ ในการที่ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งไม่เพียงแต่ภาครัฐเท่านั้น องค์กร หน่วยงาน ภาคประชาสังคมต่างๆ ก็ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการเข้าสู่สังคมสูงอายุของประเทศไทย ซึ่งหน่วยงานภาครัฐอย่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถือว่าเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการพื้นที่ท้องถิ่น ที่รัฐได้มีการกระจายอำนาจการปกครอง และถ่ายโอนภารกิจให้ไปดำเนินการด้วยเจตนารมณ์ที่มุ่งหวังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่สามารถจัดบริการสาธารณะได้ตรงต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น มีรูปแบบการดำเนินที่หลากหลายขึ้นอยู่กับการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้แก่ประชาชนในรูปแบบให้สอดคล้องกับบริบทและสภาพสังคมแต่ละพื้นที่ในการจัดทำบริการสาธารณะให้กับประชาชนในพื้นที่ท้องถิ่น บทบาทดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นภารกิจของหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริการสาธารณะในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น แบ่งเบาภารกิจจากส่วนกลาง (โกวิทย์ พวงงาม, 2551 หน้า 14) และตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ตรงความต้องการ (วุฒิสาร ตันไชย, 2552 หน้า 283)

ถึงแม้บทบาทความสำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดูแลผู้สูงอายุนั้นจะนำไปสู่การเป็นหน่วยงานสำคัญในการรองรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ในทางปฏิบัติยังมีปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อย่างเช่น งานศึกษาของ ฉมานันท์ แก้วอินต๊ะ (2556) ของการนำแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับปรับปรุงไปปฏิบัติในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เกิดจากเรื่องสมรรถนะการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานที่ไม่มีความเข้าใจ ไม่มีความเข้าใจเรื่องแผนผู้สูงอายุฯฉบับปรับปรุงรวมทั้งไม่มีงบประมาณในการดำเนินงานเพราะยังไม่ได้รับการสนับสนุนที่พอเพียงและการสนับสนุนเชิงนโยบายจากรัฐบาลที่แท้จริง หรืองานศึกษาของ เศรษฐวัฒน์ โชควรกุล (2555) ที่สะท้อนให้เห็นปัญหาด้านความจำกัดของงบประมาณการขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องผู้สูงอายุของบุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรวมทั้งการมีบุคลากรจำนวนน้อยไม่สามารถดูแลผู้สูงอายุได้ทั่วถึง

แนวโน้มการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้สูงอายุ และการให้ความสำคัญของรัฐบาลต่อผู้สูงอายุ และอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ต้องปฏิบัติตามที่กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 และพระราชบัญญัติการกระจายอำนาจ พ.ศ. 2542 จึงส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความตื่นตัวในการกำหนดนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุไว้รองรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ทั้งนี้การดำเนินการดังกล่าวมีความแตกต่างกันตามศักยภาพและการให้ความสำคัญกับการดำเนินการด้านผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่ง (ศรีสุดา มีชำนาญ, 2563 หน้า 150) ส่งผลให้การจัดทำบริการสาธารณะให้กับผู้สูงอายุขององค์กรปกครองครองส่วนท้องถิ่น จึงมีความสัมพันธ์เชิงนโยบาย การกำหนดนโยบาย หรือการนำแผนไปสู่การปฏิบัติ เป็นความสัมพันธ์เชิงวงจรนโยบายกับผู้สูงอายุ ที่ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภารกิจการจัดทำบริการสาธารณะให้กับผู้สูงอายุ จากที่กล่าวมานำมาสู่การศึกษา บทบาทของผู้สูงอายุในการมีส่วนร่วมนโยบายท้องถิ่นด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต ครั้งนี้ โดยเลือกกรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ อยู่ในพื้นที่ตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้บรรลุเป้าหมายการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ และจัดทำเป็นข้อเสนอแนะต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทของผู้สูงอายุในการมีส่วนร่วมนโยบายท้องถิ่นด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต ในองค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ ตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา

2. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค ของผู้สูงอายุในการมีส่วนร่วมนโยบายท้องถิ่นด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต ในองค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ ตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา

3.เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายท้องถิ่นด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของผู้สูงอายุ ในองค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ ตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของผู้สูงอายุในการมีส่วนร่วมนโยบายท้องถิ่นด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ ตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา”ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การศึกษาเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน 12 คน จากบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ ผู้นำชุมชนและผู้สูงอายุ โดยเก็บข้อมูลใน 3ประเด็นหลัก 1)บริบททั่วไปเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต 4 ด้านของผู้สูงอายุ 2) นโยบายระดับท้องถิ่นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และ 3)ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการส่งเสริมให้ผู้สูงผู้สูงอายุที่เข้ามามีส่วนร่วมนโยบายท้องถิ่นด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ผลการดำเนินการวิจัย

1. นโยบายระดับท้องถิ่นที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในองค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ ตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา สรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่1 นโยบาย โครงการ กิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา

นโยบาย โครงการ กิจกรรม	เป้าหมายการดำเนินการ
1. โรงเรียนผู้สูงอายุ “แก่นเสม็ดใต้”	โรงเรียนผู้สูงอายุส่งเสริมการพัฒนาทักษะและศักยภาพของผู้สูงอายุ และส่งเสริมให้โอกาสผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมในการพัฒนาศักยภาพความสามารถในการดูแลรักษาสุขภาพตนเองและผู้สูงอายุด้วยกัน ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ด้านสุขภาพ การพัฒนาทักษะและศักยภาพการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ ให้สามารถดูแลรักษาตนเองให้มีสุขภาพแข็งแรง ลดความเสี่ยงจากการเจ็บป่วย ด้านจิตใจ ผู้สูงอายุได้ร่วมกันทำกิจกรรมมีการพบปะพูดคุยระหว่างผู้สูงอายุด้วยกันเอง

นโยบาย โครงการ กิจกรรม	เป้าหมายการดำเนินการ
2.โครงการฝึกอบรมและศึกษาดูงานอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ (อผส.)	ผู้สูงอายุทุกคนในชุมชนได้รับการดูแลช่วยเหลือ เกิดการประสานความร่วมมือในการสร้างกระบวนการที่เข้มแข็ง โดยการมีส่วนร่วมเป็นหุ้นส่วนดำเนินงานของระหว่างภาครัฐ เอกชน ประชาชน และผู้สูงอายุในชุมชน และเครือข่ายให้มีบทบาทในการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของผู้สูงอายุในชุมชนอย่างถ้วนหน้า เกิดระบบงานและกลไกระดับปฐมภูมิในชุมชนท้องถิ่นที่จะใช้เป็นฐานดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ ได้อย่างกว้างขวาง
3.โครงการพัฒนาศักยภาพผู้สูงวัยตำบลเสม็ดใต้	โครงการพัฒนาศักยภาพผู้สูงวัยตำบลเสม็ดใต้ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความรู้ ความเข้าใจ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการดูสุขภาพอนามัยของตนเอง ทั้งด้านโภชนาการ การฟื้นฟู สมรรถภาพร่างกายและจิตใจเป็นขวัญและกำลังใจให้ผู้สูงอายุมีทัศนคติที่ดีต่อการดูแลสุขภาพให้แข็งแรง เพื่อให้ดำรงอยู่ในสังคมอย่างมีคุณค่า ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุ ได้มีกิจกรรมร่วมกัน ลดภาวการณ์เกิดโรคซึมเศร้าในวัยผู้สูงอายุ ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ พูดคุย ได้มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเพื่อส่งเสริมผู้สูงอายุได้ใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ จากการฝึกอาชีพต่างๆ ที่สามารถก่อให้เกิดรายได้ในครัวเรือน
4.ชมรมผู้สูงอายุ	วัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่มเป็นชมรมเพื่อให้สมาชิกมาพบปะสังสรรค์และดำเนินกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่นเพื่อให้เกิดความคุ้นเคย รักใคร่ มีความสามัคคี ความเบิกบาน หายเหงาและเกิดความสุข กิจกรรมที่สำคัญคือ กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพ กิจกรรมเสริมรายได้ กิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญา กิจกรรมท่องเที่ยว กิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมการกุศล และกิจกรรมเกี่ยวกับสวัสดิการชุมชน ฯลฯ
5.โครงการฝึกอบรมนวดและแช่เท้าด้วยสมุนไพร ประจำปีงบประมาณ 2565	เพื่อส่งเสริมภูมิปัญญาแพทย์แผนไทยในการจัดสวัสดิการกับผู้สูงอายุ ให้ผู้สูงอายุ ผู้ดูแลและประชาชนมีความรู้และทักษะในการดูแลและฟื้นฟู นำทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์ เพื่อพัฒนารูปแบบการดูแลภาวะแทรกซ้อนของสุขภาพผู้สูงอายุและประชาชน ด้วยวิธีการแพทย์แผนไทยโดยการแช่เท้าด้วยสมุนไพรการดูแลสุขภาพเบื้องต้น สร้างความสัมพันธ์อันดีในครัวเรือน
6.โครงการแก่นเสม็ดใต้อารมณ์ดีชีวีมีสุข ปี 2566	ผู้สูงอายุได้รับการพัฒนาทักษะการดูแลสุขภาพทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ส่งเสริมการใช้วิถีชีวิตวัฒนธรรม และหน้าที่พลเมือง และเพื่อให้ผู้สูงอายุเป็นผู้ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติของสังคม ผู้สูงอายุได้รับการพัฒนาทักษะการดูแลสุขภาพทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติและเป็นที่เคารพนับถือในสังคม ผู้สูงอายุมีพื้นที่สร้างสรรค์ในการดำเนินกิจกรรม

นโยบาย โครงการ กิจกรรม	เป้าหมายการดำเนินการ
7.กองทุนรวมน้ำใจเสม็ดใต้ไม่ทิ้งกัน	เนื่องด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ ได้มีการขับเคลื่อนตามโครงการ Social Smart City เตรียมการรับชุมชนต้นแบบ ครอบครัวอบอุ่นประชาชนอยู่ดีมีสุข ในพหุสังคมของจังหวัดฉะเชิงเทรา ร่วมกับทีมอาสา สหวิชาตำบลเสม็ดใต้ เพื่อบูรณาการทำงานของทุกภาคส่วนด้านคุณภาพชีวิตของคนในตำบลเสม็ดใต้ เป็นสังคมต้นแบบในการดูแลช่วยเหลือซึ่งกันของคนในชุมชน ของผู้ประสบปัญหาทางสังคมกรณีฉุกเฉิน และความช่วยเหลือในเบื้องตนต่อไป

2.ปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทของผู้สูงอายุที่เข้ามามีส่วนร่วมนโยบายท้องถิ่นด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตในองค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ ตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา สรุปได้ดังนี้

2.1 การมีพื้นที่ทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ การมีพื้นที่ทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทของผู้สูงอายุที่เข้ามามีส่วนร่วมนโยบาย โครงการ กิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา คือ ผู้สูงอายุได้มีพื้นที่ และออกมาใช้เวลาในการทำกิจกรรมต่างๆร่วมกับผู้สูงอายุ คนอื่นๆ ได้มาเจอพรรคพวกเพื่อนฝูงผู้สูงอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน

2.2 การเป็นประชากรแฝงของผู้สูงอายุ การเป็นประชากรแฝงของผู้สูงอายุเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทของผู้สูงอายุที่เข้ามามีส่วนร่วมนโยบาย โครงการ กิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา คือ ผู้สูงอายุไม่ได้อยู่ในเขตพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ แต่มีรายชื่อในทะเบียนบ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ กลายเป็นลักษณะของประชากรแฝง

2.3 ความพร้อมทางด้านฐานะ ความพร้อมทางด้านฐานะของผู้สูงอายุเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทของผู้สูงอายุที่เข้ามามีส่วนร่วมนโยบาย โครงการ กิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา คือ ความพร้อมทางด้านฐานะของผู้สูงอายุ ที่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ไม่ต้องพึ่งพิงการช่วยเหลือจากโครงการหรือหน่วยงานต่างๆ อีกกรณีหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการกิจกรรมด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้

2.4 ความเหลื่อมล้ำทางด้านฐานะ ความเหลื่อมล้ำทางด้านฐานะเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทของผู้สูงอายุที่เข้ามามีส่วนร่วมนโยบาย โครงการ กิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา คือ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับฐานะ ที่ทำให้ผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้มีคุณภาพชีวิตที่แตกต่างกัน บ้านที่มีรายได้ต่ำเยอะๆ เรื่อง เศรษฐกิจก็มีผลกับการดูแลผู้สูงอายุ กลุ่มผู้สูงอายุในเสม็ดใต้มีความแตกต่างกันค่อนข้างสูง

2.5 ความผูกพันกับที่อยู่อาศัย ความผูกพันกับที่อยู่อาศัย เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทของผู้สูงอายุที่เข้ามามีส่วนร่วมนโยบาย โครงการ กิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา คือ เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดและสภาพจิตใจของผู้สูงอายุ ที่เป็นห่วงบ้าน เป็นห่วงที่อยู่อาศัยแม้ว่าลูกหลานจะให้ย้ายไปอยู่ในพื้นที่เดียวกันในเขตเมืองก็ยังปฏิเสธ ซึ่งอาจเป็นภาวะของการมีความผูกพันทางจิตใจกับที่อยู่อาศัยหลักแหล่งของตนเอง

2.6 สุขภาพของผู้สูงอายุ สุขภาพของผู้สูงอายุ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทของผู้สูงอายุที่เข้ามามีส่วนร่วมนโยบาย โครงการ กิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา

คือ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของผู้สูงอายุที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมโครงการต่างๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้

2.7 สถานที่ดำเนินงาน สถานที่ดำเนินงาน เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทของผู้สูงอายุที่เข้ามามีส่วนร่วมนโยบาย โครงการ กิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา คือ สถานที่ที่อาจจะยังไม่เพียงพอในการจัดกิจกรรมที่จะต้องต่อเนื่องตลอดทั้งวัน

2.8 ปัญหาในช่วงโควิด 19 ปัญหาในช่วงโควิด 19 เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทของผู้สูงอายุที่เข้ามามีส่วนร่วมนโยบาย โครงการ กิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา คือ ทางญาติของผู้สูงอายุไม่อยากให้เราเข้าไปกลัวเอาโรคไปติดกับกลุ่มผู้สูงอายุ

สรุปผลการวิจัย

นโยบายระดับท้องถิ่นที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในองค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ ตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรานั้น ด้วยสัดส่วนของผู้สูงอายุจำนวนร้อยละ 25 ของจำนวนประชากรทั้งหมดที่อยู่ในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ถือว่ามีเป็นประชากรที่ค่อนข้างจะมีสัดส่วนสูงเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรทั้งหมด ดังนั้น นโยบายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุจึงมีความจำเป็นในการให้บริการกับผู้สูงอายุที่มีความแตกต่างทั้งช่วงวัย

ลักษณะที่สำคัญเชิงนโยบายที่เกิดขึ้นจะมีลักษณะที่เกี่ยวข้องกับนโยบายที่เป็นเชิงภารกิจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ที่ถูกกำหนดไว้ในกฎหมาย ว่าให้เป็นสิ่งที่องค์การบริหารส่วนตำบลต้องจัดทำบริการสาธารณะให้กับผู้สูงอายุ ซึ่งจะอยู่ในด้านของการส่งเสริมคุณภาพชีวิต การศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทิดทูนพิทักษ์รักษาสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และอีกลักษณะหนึ่งของเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุที่นอกเหนือจากด้านส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามที่กล่าวมาแล้วนั้น บางส่วนยังเป็นการคิดริเริ่มเชิงนโยบายของผู้บริหารในการจัดทำบริการสาธารณะที่นอกเหนือจากสิ่งที่จะต้องจัดทำตามกฎหมาย โดยมีลักษณะของการบูรณาการความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ ในการให้บริการหรือการดำเนินงานเพื่อ บรรลุเป้าหมายในการจัดทำบริการสาธารณะ โครงการ หรือกิจการต่างๆที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา

สำหรับปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการกิจกรรมต่างๆ ของผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่เกี่ยวข้องกับตัวของผู้สูงอายุในมิติต่างๆ เช่นการเป็นประชากรแฝง การมีความพร้อมทางด้านทรัพย์สินไม่ต้องพึ่งพิงหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือ หรือภาวะทางใจที่มีความผูกพันกับถิ่นที่อยู่อาศัยเดิมที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังมีปัจจัยที่เสริมที่เกี่ยวข้องกับการเข้าร่วมของผู้สูงอายุในโครงการกิจกรรมต่างๆ คือ ความพร้อมของสถานที่ในการให้บริการ ที่ยังอาจมีข้อจำกัดของความเพียงพอในการรับบริการของผู้สูงอายุ หรือการจัดทำกิจกรรมที่ต้องอาศัยระยะเวลาต่อเนื่อง ความพร้อมในเชิงสถานที่ เช่น กรณีของโรงเรียนผู้สูงอายุที่มีข้อจำกัดในการรับผู้สูงอายุได้จำนวนไม่เยอะ เพราะมีความจำกัดทางด้านพื้นที่ของศูนย์การเรียนรู้ เช่น สามารถรับจำนวนของผู้สูงอายุได้ไม่เกิน 60 คนต่อรุ่น หรือในกรณีของผู้สูงอายุที่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมโครงการต่างๆขององค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ มีปัจจัยสาเหตุที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางที่ไม่สามารถเดินทางมาได้ด้วยตัวเอง ผู้สูงอายุบางรายต้องมีลูกหลานมาส่งต้องมีคนมารับ กลายเป็นประเด็นปัญหาหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการกิจกรรมต่างๆ แต่ก็มีการแก้ไขปัญหาเช่นให้ผู้สูงอายุที่มีปัญหาดังกล่าวมากับผู้สูงอายุที่เดินทางมาพร้อมกัน

ในส่วนของปัญหาอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมโครงการต่างๆของ

องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา จากการสัมภาษณ์พบว่าจะเกี่ยวข้องกับ 3 ประเด็น คือ 1) ปัญหาเรื่องสุขภาพของผู้สูงอายุที่อาจจะไม่มีความพร้อมในการเข้าร่วมกิจกรรมโครงการต่างๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ ที่ได้จัดทำขึ้นเพื่อบริการแก่ผู้สูงอายุ แต่ก็แก้ไขปัญหาโดยใช้ระบบการดูแลผู้สูงอายุที่บ้านผ่านอาสาสมัครที่เข้ามาช่วยดูแลผู้สูงอายุ เช่นกลุ่ม ผอ.ส 2) สภาพทางจิตใจที่ส่งผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ หรือภาวะการขาดที่พึ่งพิงจากการดูแลของบุตรหลานก็อาจเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ไม่อยากเข้ามาร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ และ 3) ในกรณีของช่วงวิกฤตปัญหาโควิด ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการโครงการต่างๆขององค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ เพราะการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆหรือการตรวจเยี่ยมผู้สูงอายุในที่พำนัก ก็จะเกิดปัญหาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการระแวงโรคโควิด ที่ญาติของผู้สูงอายุไม่อยากให้ผู้สูงอายุต้องติดต่อกับบุคคลภายนอก แต่ก็ปรับเปลี่ยนโดยการใช้วิธีการออนไลน์

อภิปรายผล

1. แนวนโยบาย โครงการ หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา

ในส่วนของบริบทสภาพทั่วไปเกี่ยวกับผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า จำนวนประชากรผู้สูงอายุในเขตพื้นที่มีประมาณ 1,200 คนซึ่งถือเป็นสัดส่วนโดยประมาณ 25% ของจำนวนประชากรทั้งหมดที่อยู่ในองค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ มีจำนวนเพศหญิงมากกว่าเพศชาย สำหรับนโยบายระดับท้องถิ่นที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในองค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ ดังนั้นนโยบายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุจึงมีความจำเป็นในการให้บริการกับผู้สูงอายุที่มีความแตกต่างทั้งช่วงวัย ลักษณะของการจัดทำบริการ หรือแม้แต่ความพร้อมที่จะเข้ารับการให้บริการต่างๆที่เกิดขึ้นตามโครงการ นโยบาย หรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ ได้รับการดูแลจากองค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ตามโครงการนโยบายต่างๆ เช่นชมรมอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุองค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ส่วนลักษณะของการพึ่งพิงพบว่า ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุก็จะอยู่ที่บ้านมีลูกหลานคอยดูแล

นโยบาย โครงการ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่าลักษณะที่สำคัญเชิงนโยบายที่เกิดขึ้นจะมีลักษณะที่เกี่ยวข้องกับนโยบายที่เป็นเชิงภารกิจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล จะอยู่ในด้านของการส่งเสริมคุณภาพชีวิต การศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทิดทูนพิทักษ์รักษาสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และอีกลักษณะหนึ่งของเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุที่นอกเหนือจากด้านส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามที่กล่าวมาแล้วนั้น บางส่วนยังเป็นการคิดริเริ่มเชิงนโยบายของผู้บริหารในการจัดทำบริการสาธารณะที่นอกเหนือจากสิ่งที่จะต้องจัดทำตามกฎหมาย โดยมีลักษณะของการบูรณาการความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ โครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในเขตพื้นที่โครงการบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่ามีจำนวนหลายโครงการที่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ได้จัดดำเนินการ ซึ่งโครงการหลักๆจะเกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการ การดูแลผู้สูงอายุรวมไปถึงการพัฒนาทางด้านจิตใจเช่นการอบรมส่งเสริมผู้สูงอายุไปดูงานและการจัดกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ ที่ให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ ตลอดจนการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีการตั้งศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพของผู้สูงอายุ โดยมีคณะกรรมการขับเคลื่อนในการดำเนินงานและการรายงานผลการดำเนินงาน

2. ปัจจัยที่ส่งเสริมต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการกิจกรรมด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา

ปัจจัยที่ส่งเสริมต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการกิจกรรมด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา เช่น ปัจจัยของประชากรแฝงคือผู้สูงอายุมิได้อยู่ในพื้นที่ในการให้รับบริการขององค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ แต่ยังคงมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ หรือความพร้อมทางด้านฐานะของผู้สูงอายุ ที่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ การมีความพร้อมทางด้านทรัพย์สินไม่ต้องพึ่งพิงหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือ หรือภาวะทางใจที่มีความผูกพันกับถิ่นที่อยู่อาศัยเดิมที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังมีปัจจัยที่เสริมที่เกี่ยวข้องกับการเข้าร่วมของผู้สูงอายุในโครงการกิจกรรมต่างๆ คือ ความพร้อมของสถานที่ในการให้บริการ ที่ยังอาจมีข้อจำกัดของความเพียงพอในการรับบริการของผู้สูงอายุ หรือการจัดทำกิจกรรมที่ต้องอาศัยระยะเวลาต่อเนื่อง ความพร้อมในเชิงสถานที่ หรือปัจจัยสาเหตุที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางที่ไม่สามารถเดินทางมาได้ด้วยตัวเอง ผู้สูงอายุบางรายต้องมีลูกหลานมาส่งต้องมีคนมารับ กลายเป็นประเด็นปัญหาหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการกิจกรรมต่างๆ รวมไปถึงช่วงวิกฤตปัญหาโควิด ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการโครงการต่างๆขององค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ เพราะการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆหรือการตรวจเยี่ยมผู้สูงอายุในที่พำนัก ก็จะเกิดปัญหาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการระแวงโรคโควิด ที่ญาติของผู้สูงอายุไม่อยากให้ผู้สูงอายุต้องติดต่อกับบุคคลภายนอก

ข้อเสนอแนะ

จากการรวบรวมผลการวิเคราะห์ และสรุปอภิปรายผลการวิจัยเพื่อจัดทำเป็นข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายที่ได้สังเคราะห์ เพื่อนำเสนอเป็นแนวทางในการจัดทำเป็นนโยบายเพื่อส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ ขององค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา มีรายละเอียดดังนี้

1. ควรมีการจัดเก็บข้อมูลสถิติปลายปีของการเพิ่มของผู้สูงอายุ การบันทึกเกี่ยวกับสถานที่อยู่ของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์แนวโน้มของจำนวนผู้สูงอายุ ตลอดจนการทราบข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบริบทของผู้สูงอายุในพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับจำนวนผู้สูงอายุที่เข้ามาร่วมกิจกรรมโครงการต่างๆขององค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา

2. ควรมีแนวทางในการทำงานบูรณาการกับภาคส่วนต่างๆ หรือเครือข่ายทางสังคมที่มีความหลากหลายมากขึ้น เนื่องจากสภาพปัญหาของการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการกิจกรรมต่างๆของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา มีปัจจัยที่หลากหลาย ดังนั้นการเป็นเครือข่ายในการร่วมมือทำจึงเป็นการเพิ่มศักยภาพในการแก้ไขปัญหา และรองรับการให้บริการที่ทั่วถึงเพิ่มมากขึ้น

3. ในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องสภาพของการเอื้ออำนวยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการกิจกรรมต่างๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา เช่น การพัฒนาอาคารสถานที่ หรือการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการใช้พื้นที่ทำกิจกรรมของผู้สูงอายุที่ดำเนินการโดยองค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้

เอกสารอ้างอิง

โกวิทย์ พวงงาม. 2551. *การปกครองท้องถิ่นไทย*. กรุงเทพฯ: บริษัท เอ็กซเปอร์เน็ท จำกัด

ฉมานันท์ แก้วอินต๊ะ. 2556. ความล้มเหลวและปัญหา อุปสรรค ของการนำแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่2 (พ.ศ.2545-2564) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552 ไปปฏิบัติในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*, 8(*4*), **66-76**

วุฒิสาร ตันไชย. 2552. *ยุทธศาสตร์การปกครองท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: บริษัท เอ็กซเปอร์ เน็ทจำกัด

ศรีสุดา มีชำนาญ. 2563. การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครปฐม. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชียฉบับ สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. 10 (*3*), **149-160**

เศรษฐวัฒน์ โชควรกุล. 2555. นโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารรัฐศาสตร์ และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์*, 1(*1*), **146-165**